

ساكالا ر

م. نریمی

نشاختر

سرشناسه : کریمی، محمدرضا، ۱۳۳۴ -
عنوان و پدیدآور : ساکالار / مولف م. کریمی.
مشخصات نشر : تبریز: اختر، ۱۳۹۵.
مشخصات ظاهری : ۱۲۰ ص.
شابک : ۹۷۸-۹۶۴-۵۱۷-۷۳۴-۶
وضعیت فهرست نویسی: فیا
یادداشت : ترکی.
موضوع : سکاها -- ایران
بندی کتبه : DSR۷۲/س۷۶ک۳ ۱۳۹۵
بندی دیوبند : ۹۵۵/۹۸۱۶
شماره کتابخانه ملی: ۴۲۰۵۸۳۴

نشر اختر

ساکالار

محمدرضا کریمی

ناشر: نشر اختر

چاپ اول ۱۳۹۵ / ۱۲۰ صفحه / قطع رقعی / ۱۰۰۰ جلد

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۵۱۷-۷۳۴-۶

مرکز فروش: تبریز- اول خیابان طالقانی، روبروی مصلی، نشر اختر

تلفن: ۰۹۱۴۱۱۶۶۸۹۷ و ۰۴۱-۳۵۵۵۵۳۹۳

قیمت: ۸۵۰۰ تومان

فهرست

۴	اؤن سور
۱۱	ساكالار حاقدا قانداق
۲۳	ساكالار تاريخده
۲۹	ساكالارين كوگو
۳۶	داستانلار
۳۸	ساكالارين ياشايش طرزی
۴۲	يئنه تاريخه بير باخیش
۴۹	ساكالار اذربايجاندا
۵۸	ساكالارين الله ائديلم اينجه صنتلری
۶۱	ساكالارين شاهلاری
۶۴	اذربايجان قادينلاری تاريخده و افسانه لرده
۷۶	ساكالارين دينی
۷۷	اؤلو قويلاما مراسیمی
۷۹	ساكالارين دیلی
۹۱	اؤن نسته لری
۹۴	صنعت
۹۴	مدنیت لری
۹۵	قبرلر
۹۸	سکالار تورکلرين اجدادی
۱۱۹	قاباقلار

اۋن سۆز

ساكالار، آذربايجان تارىخىدا اۋنمىلى بىر يىر دوتموش، اۋلكەمىزىن دىلى، مدنيتى و كولتورو تارىخىندە اۋز امخ سىناش سىشدير. بوگون ايراندا اولان بىر سىرا يىر آدلارى ساكالاردان قالما آدلار كىم تارىخىدا او جوملەدن سىستان، سقز، ساسان، اسكيت، اشكوزا، اشك و حتا سام آدى سەھنامەدە ساكالاردان قالما بىر آددير. يئنە دە شاھنامە نىن بىر چوخ داستانلارى تورانلى لارلا ساكالارلا) ايرانلىلار ساواشى ايله ايلگىلىدير. ساكالار هخامنىشلر ايراندا گلەمەمىشدن قابىل بو وردلا دا ياشايىبلار. ساكالار بوتون تارىخ آراشيدىرانلارنىن نظريە اورتا آسيادان، اورال سىزىمىن، كانرىندان اوروپانىن دون و دانوب ساحىللىرىنە قەدەر يئرمىمىشلر. ساكالار بىر اوزون مدت دە آذربايجاندا قالمىش و مدنيت قورموشلار. اونلار حتا سىبىرىدە ياشايان كىمىرلىلر اوانان قىزوب، اۋزولرى اوتورموشلار. مارتونوشا و ماگونوھدان الە گلەن اشىپالار گۇستەرىر كى سىكالار، اوكرائىن-ىن قوزئىيىنى دە الدە ائديب و ميلاددان ۴۵۰ الى ۵۵۰ ايل بونچ بو، الاردى ياشايىرمىشلار. تالگران، روس عاليمى ساكالارنىن مدنيتلىرىنىن يوكسەيس زامانىنى ۲۵۰ ايللىرى ميلاددان اۋنجهيە باغلىر. بو زامانلار وولگا چايىنىن اطرافىندا بۈيۈك بىر مدنيت صاحىبى اولموشلاردىر. سوترالار اۋز يىرلىرىنى خزرلەر وئىرلىر و بو يوردلار خزر امپراتورونون يوردو اولور.

ساكالار ميلاددان مېن ايل اۋنجه چىن سىنيولارىندان دانوب ساحىللىرىنە قەدەر اوزانان چۆللەردە ياشايىردىلار. ساكالاردان يازى و يا سكه الدە ائديلمەمىشدير، آنچاق قىبىرلىرىندىن

چوخلو بزهک نسنه‌لری، ساواش یاراقلاری و بیر سیرا قولباغ، بویونباغی و سایره اله گلمیشدیر. آنجاق اونلارین تاریخی جین و یونان قایناق‌لاریندان آلمالی ییق. اسکی یونان عالیم‌لری ساکالاری دونیانین ان اسکی سویلاریندان اولدوغونو دئمیشلر. تروگوسن چومئوس Trogus Pompeius میلاددان یوز ایل قاپاقکی مورخ، ساکالاری دونیانین اسکی سویلاریندان بیلیر، اما مصری اونلاردان اؤنجه کی ییلنر ده چوخدور.^۱

ساکالار اؤز زامانلاریندا دونیاتین گوجلو سیاسی قوه‌سی ساییلیردی‌لار. اونلاردان بیر چوخ افسانه لر قالمیش، اودیسسه Odysseus ده اولان آیاا Aea یا همان کونش یوردو "اؤلومدن سونراکی دونیادیر و بو دنیا قارا دنیزین دوغو ساحیلینده اولان سکانه‌دیر و ... Kuban و یا تامان Taman آدلانیر. بورادا یاسون Jasom و آرگورتلار Argonauts قیزیل یون آردیجا دولانیب و اودیسسه سونراکی اولای لارلا هزه اوزه گلیر. بورادا افی ژنی Iphigenia، دینا Diana اوچون یاردیما قارییر. ماجه Magog غضبله‌نه‌رک انشیگه چیخیر و یهودلار آراسیندا عصیان قالدیریر.

بونلاردان علاوه، ساکالارین تروتلر حاققیندا داها اینانیلماز داستانلار وار. بو داستانلار یونان مورخ‌لری طرفیندن رئال اولای، ۷۰۷ ق.ا. سمش و ۱۹جو یوزایلین سونونا قدر اوزاناراق هله علمی باخیشلار باخیلمامیشدیر. سونرالار قیبرلردن تاپیلان قیتلی نسنه‌لره برابر هرودوتون ساکالار حاققیندا یازیلان سوزلر ارتادا طرح اولدو. روسیانین گونئی طرفیندن چوخلو قیمتلی نسنه‌لر تاپیلدی، هامینی خیرت سالدی. بو تاپینتیلاری بیرت بیرینین یانینا قویدوقدا ساکالارین یاشایشلاری اله نیر و رگه‌نک قازیتیلاردان اله ائدیلن نسنه‌لر اسکی موخلرین یازدیغی افسانه‌لره اوخشار یولتر و اجیت یاییر. اونلاردان یازیلان رسیملر و عنعنه لر و بونلارین آراشدیرماسی بیزی ساکالارین یاشایشلاریلا تانیس ائدیر.

ساکالار میلاددان ۷۰۰ ایل اؤنجه‌یه قدر روسیانین گونئی توپراقلاریندا و کوباندا یاشاییردی‌لار و اونلارین اوخشار قبیله‌لری آلتایلاردا قالیردی‌لار. بلکه یثنی سئی لره ده

نفوذ ائتمیشلردیر. بو آسیا طایفالارین کؤکونو دقیق تعین ائتمک چتین اولورسا دا، آنجاق ساکالارین صنعت و اینجه ایشلرنده اشتراک ائتمیشلر. بو صنعتلردن یارانان نسنه لر کوباندان اله گلهرک، کریمه ده و روسیاین گونئی طرفلرینده چای قیراقلاریندا چوخلو نسنه لر اله گلیر و بنزر طایفالار باغلی اولدوغو اینانیلیر. پازیریک قالسی بوگون هله ده خنزه سبب اولور.

۹. یوزایللریندن روس عالیملری کارپاتدان دون چایی قیراقلاریندا یاشایان یوردلار سکائییه دئیرک. استرابون دوبرودجا Dobrudja ماحالینا "کیچیک سکائییه" دئییر و بوتور بو ریلرین قوزئیینده و قارا دیزین دوغو قوزئیینی "دوغو سکائییه" ادلاییر. بوتون بو یوردلاردا ساکلار و اونلارین یاخین طایفالاری یاشاییرمیشلار. اونلار چوبانلیق و اینجیلیک سبب بولسا، بلکه ده اورتا آسیادان گلن بوتون طایفالارین بله بیر یاشاییش طرزلی اولدوغو دورگون اییلین.

مورخلرین یازدیقلارینا گؤره ساکالا ایگییا و ساحشور بیر خالق اولاراق ساواشلاردا بویوک مهارت تاپمیش و دوشمانلارین سانیینی سویماغا داها آرتیق مارق گؤسته ریردیلر. بو دوروم چین و روم کیمی بویوک قوه لر، قورخویا سالیردی. میلاددان ۷۰۰ ایل اؤنجه ده ساکالار کیچیک آسیادا اولاراق یونان روم تاجیرلری آراسیندا قورخو یارادیردی. قارا دنیز و بسفردا، حتا پانتی کابایوم Pantheonium دا یاشایان دولتر قورخویا دوشموشلر. اما ساکالارین اینجه صنعت و بزه کت و بزه کت نسنه لرینه مارق گؤسته ریب، تاجیرلرین ان ثروتملی مشتری لری اولورلار و پانتی کابایوم بولایش و ثریشلردن ثروت قازانیلار. آلیشت و ثریشلر پایات پای اولورسا دا، یاشایان لری لر آلیب ساکالارین سفاریشلی اساسیندا بویونیاقلار و قولباقلار دوزه لدیرلر. گیریش ۲. دیگینه گؤره پارتا توات Partatua و یا اوغلو مادویس Madyess، ساکالار شاهی و شاهزاده سینه نسبت وثریلن خزینه ده بیر چوخلو بزه کت نسنه لرلی تاپیلیمشدیر.

ساکالار تجارتده فعال نقش لری اولدوغو کیمی ساواشلاردا دا اؤتملی رول اویناییردیلار. همین دوروم سبب اولموشدور هرودوت اؤز بویوک کتابینی بیر بؤلومونو اونلارا

باغلاسين. هرودوت ساكالار حاققيندا معلومات الده اتمك اوچون اوليا Olbia يونانين سينيريندا اولان يوردا سفر اندير و ۶۴۵ ايل ميلاددان اونجه بوگ Bug و دنيستر Deniestr چايلارى نين ياپيشان يئرلرينده قورولان بير يوردا سفر اندير. اوليا اوز وارلغى اوچون ساكالارين حيمايه سينه محتاج ايدى و اونا گوزه اونلارا باج وئريردى. هرودوت او شهرى گوزل و مترقى بيليب و كتابى نين دوردونجو بولومونو اورادا يازاراق انشيتديكلرى ايله گوردوكلرينى بيرت بيرينه قاندى. آنجاق يازىلى قايناق الده اتمه سه ده انى شارب اولدوغو اولاي لارى يازير. ميلاددان ۴۰۰ ايل سونرا، ساكالاريدان بير سوز سنى قالماميشدى. آنجاق ۱۵ يوز ايل سونرا، ۱۹ جو يوزايلده بو قايناقلار اورتايا گلير و ساكالار تانيماغا باشلانير.

نه يازيقار كى ' جي يوزايلدن تاييلان خزينه لر غارت اولونور. اوغرولقلار پتر كيرين قولاغينا چانديريلير. د امر وئرير تاييلان نسنه لرى پترزبورگ دا توپلاسينلار. بورايا بير چوخلو قايش، قولاق، بزهك نسنه لرى توپلانير. بو نسنه لر تزار سارايندا بير خزينه كيمي ساخلانيلير.

۱۸ جي يوزايلده سيبىري ده تاييلان نسنه لرى حيوانلاردان دوزه لينن بزهك وسايلى اورتايا گلير. ژنرال ملگونف Melegunov، 1۸۶3 جو ايلده بو قازينتى و تاپينتى لارا قارشير. سونرالار كلارك Clarke، پالاس Pallas، دوباو دو مونتهرو Dubois de Montpereux، سوماروكوف Sumarcukov و باشقالارى علمى اراشديرمالار اوچون سيبىريه گيلرلر. بونلار اسكى قىبرىي ده سوكورلر. ۱۸۰۶ جي ايلده نيكلايف Nikalaev دا بير موزه دوزه لينير. ۵ ايل سونرا ۱۸۱۲ تا بير موزه تئودوسيا Theodosia دا اچيلير. ۱۸۲۵ جي ايلده ان بويوك بير موزه كج Kefch ده يارائير. بو موزه لر عتيقه تانيان لار اوچون هيچانلار يارادير. آز بير زاماندا ايكي شهر عتيقه چى دوبرو Dubrux و استمبوسكى Stemposki باشقا بير ادامارلا ارشيدن بلارميرگ Blaremborg و اشيل Ashil كرج موزه سى نين مديرلريندن، كاريشا Karisha محلى وزارت ين نماينده سى كرج ياخيتيلغيندا اراشديرماغا باشلادى. سونرا اونا بنزه ر بير ايشلرى باشلادى. آز بير زاماندا بيلدى كى بورادا بير چوخلو تاييلان انسانلارين و اتلارين قبيرلىرى دميرچيلرين زنگين هنرلرينى اوزونده ساخلاير. علمى

آراشدیرمالار بو بزهک ت دوزهک وسایلی ساییلان نسنهلر اوزه رینده یارانان هنر و اینجه صنعت تاریخن ان گؤزه ل اؤرنکلری دیرلر.

سونراکی اددیم، ساکالاری تائیماق اوچون ۱۸۶۰ جی ایلدن سونرا گؤتورولدو. و.و. رادلوف v.v. Radlov سیبری ده آراشدیرمالارا دوام اتدی. بو دؤنه تبه لری قازماقلا ایرادی گندیب، ۱۸۶۵ جی ایلده آلتاین گونئیینده کاتاندا Katanda یا چاندی. بورا او ده، رنگین ایدی کی بوتون عالیملری حیرته سالدی. چون آلتایلاردا همیشه لیک بیر یخچالارا جاتی بو تملرین آستی همیشه بوزلارلا اوزت اوزه گلدی. بوزلارین اوستونو داشلار ایلا باسدییشلار و بیلدیگیمیز کیمی یثرین ۲۱ فوتلوغوندا داها هنج بیر بوز اریمز. قالسین سی ایلده اوستو باسدیریلیمیشدیر.

رادلوف بوندان خبر می، اوستون بیر بوزلاری اریتسینلر. یوزایللر بویو اریمه میش قالان بوزلار اریذیلیرو حیرتله اؤا ارنه اوزت اوزه گلیرلر کی سانکی بوگون اؤلوموشلر. اونلارین پالتارلاری و بزهک لری اؤا گم میش. قالمیشدیر. قیبرلرین نسنهلریندن بیر سیراسی ارادان گئتمه میشسه ده، رادلوف بو چوخلو پالتار و ائو وسیله لرینی تاییر. بو تاییستی لارین دهیهری ۸۰ ایل سونرا بیلینر.

روسیادا بو تاپینتیلار چوخالدیقجا، چوخلو اؤرنکلر اؤا ایلیر و بیلینر کی اورآسیانین چؤلرینده ساکالار کیمی بؤیوک بیر قبیله و اینجه صنعت ساتلی بیر مدنیت صاحیبی یاشاییرمیش. سونرالار ساکالارین هنری وایکینگ Vikiing، سلت Celt و مروونژین Meroveingian هنرلریله قاریشماسی بو اراشیرمیش. اؤا داها چتین-لشدیردی. بو چتین لیک لر، چوخلو بیلگین لری ماراقلاندیردی و بیر چوخو عالیملر بو آراشدیرمالارا قاتیلدیلار. اونلار چالیشیرلار بلکه بو اسکی هنرین قایناعی کؤک، هائله باشقا خالقلارین مدنیتی ایله قاتیشماسینی نهدن لرینی ایضاح اتسینلر. تولستوی Tolstoy، کنداکوف Kondakov ایکی روس عتیقه چی ایلک آراشدیربجیلار اولدولار. اونلار بو تاپیلان نسنهلری کؤ قویماغا باشلادیلار. بیر آز کئچمه دن روستوتسف Rostovtzeff، روسیه ده، مینز Minns و دالتون Dalton اینگیلتره ده، رایناک Reinack فرانسادا، تالگرن Talgern فنلاندیادا و بیر چوخلو بیلگین لر بو تاییستی-لار اوزه رینده چالیشماغا دوام اتدیلر و الده اندیلن معلوماتی اسکی مورخلرین

سازديقلاري ايله ت هرودوت و هيپوكرات يازيلاريللا توتوشدوردولار و ساكالار حاققيندا بير آنلاشمايا ياخينلاشديلار. ايش ماراغي اونلاري داها آرتيق هيچانا گتيردى. بو هيچان او قدير ايدى كى هر بيرى بير قيبيرين سؤكمه گينه باشقا بير مارق گؤسته ريلر.

روستوتسف و مينز و باشقالارى بو قولباق و قايشلاردا اولان بزه كلردن ائله ذوق آليرلار كى تامام سورغولارا جواب وئره بيليرلر. رودنكو Rodebki نظرى آلتيندا آراشديرمالار ساكالارين آلتايلاردان اولدوغونو ثبوت چاتديردي و هرودوت يازيلاري تصديق ايتدى. يازيريك قيبيرليرندن تاپيلان نسنه لر رادلوفون ۸۰ ايل اؤنجه ماتاندا دا يېقىن ريني تصديق ايتدى.

رودنكو ۱۹۳۴-جو ايلده بو تاپينتىلارا ال تاپميشدير. يازيريك دره سينده ت چوليشمان Chushman داغللاري ائكلرينده تاپيلان نسنه لر بو امودو ديريلتدى. رودنكو اولكان Ulskan بى دره سى قيراغيندا ۴۰ تپه لى بير قيبير تاپدى. بو تپه لر بيرت بيريله فرقلى اولراق قيبيرلى ائتمونده بوز ساخلاييجى قاتلار وارايدى. ۱۹۲۹-جو ايلده رودنكو و ياردېمچيسى اولكان كريباسن Griassnov بير چوخلو تپه لرى سؤكدولر. الله ائدين سونوجلار هيچان يارادان ايدى. نجات ايشى بير زامان بوشلاييب و ۱۹۴۷-جى ايلده بير ده باشدان باشلاييب ايكي ايل دامال ايتير.

بوتون بو تاپينتىلار بير بؤيوك قبيله يا ملتين اشايشينا باغلى ايدى كى بزه ك نسنه لرينه و ايشلرينه دريندن ماراقلى و مهارتى ايدى. ائله مدنيتده ائله بير دوروما ال تاپميشلاردير كى ان گؤزه ل چادرلار، چرخلى و كركل آرا، هابئله آت سورمك ده مهارت، ان گؤزه ل پارچالار توخوماقدا، دادلى طعاملار بيسيرمك، گئىل قابت قاجاقلار دوزه لتمه ده و گؤزه ل بير ياشايش طرزينه ماليك اولماقدا باش مئدرى بخارى سويه-ده ايديلر.

رودنكو و دوستلارى بو قازينتىلاري مهارتله ايره لى آپاربرلار و اونلارين بايش يوللرينه ال تاپيرلار. او، بو نسنه لرى آلتاي داغلاريندان آرميتاز موزه سينه آپارماغا باشارى گؤستردى و مهارتله نشان وئردى كى ساكالار آلتاي خاقلاريندان و تورك كؤكلو بير

طایفالاری بیرلشمه سیندن یارانمیشدیر.^۳

www.ketab.ir